

Staannde voor een morele keuze kan het geweten of een juist oordeel vellen, dat overeenstemt met de rede en de goddelijke wet, of integendeel een verkeerd oordeel dat zich ervan verwijdert. 1799

De mens moet altijd het zekere oordeel van zijn geweten volgen. 1800

Het morele geweten kan onwetend zijn of verkeerde oordelen vellen. Die onwetendheid en die dwalingen zijn niet altijd vrij van schuld. 1801

Het woord van God is een licht voor onze voeten. Wij moeten het ons eigen maken in geloof en gebed en het in praktijk brengen. Zo wordt het morele geweten gevormd. 1802

ARTIKEL 7

De deugden

'Houdt uw aandacht gevestigd op al wat waar is, al wat edel is, wat rechtvaardig is en rein, beminnelijk en aantrekkelijk, op al wat deugd heet en lof verdient' (Fil. 4,8). 1803

De deugd is een levenshouding, een vaste gesteltenis, om het goede te doen. Ze maakt het de mens mogelijk, niet alleen goede daden te stellen maar ook het beste van zichzelf te geven. De deugdzame mens streeft naar het goede met al zijn zintuigelijke en geestelijke krachten. Hij streeft het na en kiest ervoor in concrete daden. 1733
1768

Het doel van een deugdzame leven bestaat erin gelijkvormig te worden aan God.⁶¹

I De menselijke deugden

De *menselijke deugden* zijn standvastige houdingen, stabiele gesteltenissen, vervolmakingen van het verstand en de wil, die tot levenshoudingen worden, onze daden regelen, onze hartstochten ordenen en ons gedrag leiden volgens de rede en het geloof. Ze verschaffen gemak, beheersing en vreugde om een moreel goed leven te leiden. De deugdzame mens is hij die in vrijheid het goede doet. 1804
2500

De zedelijke deugden zijn menselijke verworvenheden. Ze zijn vrucht en zaad van zedelijk goede daden; ze maken alle menselijke krachten bereid om deel 1827 te hebben aan de goddelijke liefde. 1827

61. H. Gregorius van Nyssa, Beat. 1.

Onderscheid van de kardinale deugden

- 1805 Vier deugden vervullen een scharnierfunctie. Daarom worden ze 'kardinaal' genoemd; alle andere deugden vinden hun plaats rond deze vier. Het zijn de voorzichtigheid, de rechtvaardigheid, de sterkte en de matigheid. 'En als iemand de gerechtigheid liefheeft, de vruchten van de wijsheid zijn de deugden; matigheid leert zij en voorzichtigheid, rechtvaardigheid en sterkte' (Wijsh. 8,7). Onder andere benamingen worden deze deugden in tal van passages van de Schrift geprezen.
- 1806 De *voorzichtigheid* is de deugd die de praktische rede in staat stelt in alle omstandigheden het werkelijk goede te ontwaren en de juiste middelen te kiezen om het tot stand te brengen. 'De schrandere kijkt uit waar hij gaat' (Spr. 14,15). 'Weest dus bezonnen en nuchter opdat gij kunt bidden' (1 Petr. 4,7). De voorzichtigheid is de 'juiste regel tot handelen', schrijft de heilige Thomas⁶² in navolging van Aristoteles. Ze mag niet verward worden met schuchterheid of vrees, en ook niet met dubbelhartigheid of veinzerij. Ze wordt *auriga virtutum* (leidsvrouw van de deugden) genoemd: ze leidt de andere deugden door hun te wijzen op regel en maat. Het is de voorzichtigheid die onmiddellijk het gewetensoordeel leidt. De voorzichtige mens bepaalt en ordent zijn gedrag volgens dit oordeel. Dankzij deze deugd kunnen wij zonder dwalen de morele principes toepassen op de concrete gevallen en overwinnen wij de twijfels omtrent het goede dat gedaan en het kwade dat vermeden moet worden.
- 1807 De *rechtvaardigheid* is de morele deugd die bestaat in de voortdurende en vaste wil om aan God en de naaste te geven waar ze recht op hebben. Rechtvaardigheid tegenover God wordt 'deugd van godsvrucht' genoemd. Rechtvaardigheid ten opzichte van de mensen leidt ertoe de rechten van ieder te eerbiedigen en in de menselijke verhoudingen de harmonie tot stand te brengen die de rechtschapenheid bevordert ten opzichte van de personen en het algemeen welzijn. De rechtvaardige mens, die zo dikwijls vermeld wordt in de heilige boeken, onderscheidt zich door de tot houding geworden rechtschapenheid van gedachten en gedrag jegens zijn naaste. 'Wees niet partijdig bij het rechtspreken: begunstig de arme niet en zie de rijke niet naar de ogen; spreek rechtvaardig recht over uw volksgenoten' (Lev. 19,15). 'Meesters, betracht jegens uw slaven recht en billijkheid in het besef dat ook gij een meester hebt in de hemel' (Kol. 4,1).
- 1808 De *sterkte* is de morele deugd die in moeilijkheden standvastigheid en volharding verzekert in het streven naar het goede. Ze bevestigt het besluit aan de bekeringen te weerstaan en de struikelblokken in het morele leven te overwinnen. De deugd van sterkte maakt het mogelijk de angst te overwinnen, zelfs voor de dood en de beproeving en de vervolgingen te trotseren. Ze stelt in staat om zó ver te gaan dat men zichzelf verloochent en het offer van zijn leven brengt om een rechtvaardige zaak te

62. S.Th. II-II,47,2.

verdedigen. 'Mijn kracht is de Heer en mijn lofzang: Hij heeft mij redding gebracht' (Ps. 118,14). 'Weliswaar leeft gij in de wereld in verdrukking, maar hebt goede moed: Ik heb de wereld overwonnen' (Joh. 16,33).

De *matigheid* is de morele deugd die de aantrekkingskracht van de genoegens temper en evenwicht brengt in het gebruik van de geschapen goederen. Ze verzekert de beheersing van de wil over de instincten en houdt de verlangens binnen de grenzen van de betamelijkheid. De matige persoon richt de strevingen van zijn zinnen op het goede, behoudt een gezonde bescheidenheid en 'laat zich niet meeslepen door eigen zin en kracht om te wandelen naar de begeerten van zijn hart'.⁶³ De matigheid wordt dikwijls geprezen in het Oude Testament: 'Loop niet achter uw begeerten aan en houd u ver van uw lusten' (Sir. 18,30). In het Nieuwe Testament wordt ze 'bezonnenheid' of 'soberheid' genoemd. Wij moeten 'bezonnen, rechtvaardig en vroom leven in deze tijd' (Tir. 2,12).

1809

2341

2517

Goed leven is niets anders dan God beminnen met heel zijn hart, met heel zijn ziel en met al zijn krachten. Men behoudt voor Hem heel zijn liefde (door de matigheid) die door geen ongeluk aan het wankelen wordt gebracht (wat bij de sterkte hoort), die slechts Hem alleen gehoorzaamt (en dat is de rechtvaardigheid), die waakt om alle dingen te onderscheiden uit vrees verrast te worden door list of leugen (dit is de voorzichtigheid).⁶⁴

De deugden en de genade

De menselijke deugden worden verworven door opvoeding, door weloverwogen daden en door een telkens vernieuwde volharding. Ze worden gezuiverd en verheven door de goddelijke genade. Met de hulp van God smeden zij het karakter en schenken gemak bij het doen van het goede. De deugdzame mens is blij ze in praktijk te brengen.

1810

1266

Voor de mens die gewond is door de zonde is het niet gemakkelijk het moreel evenwicht te bewaren. De gave van het heil door Christus schenkt ons de nodige genade om te volharden in het zoeken naar de deugden. Iedereen moet steeds deze genade van licht en kracht vragen, tot de sacramenten naderen, meewerken met de heilige Geest, zijn oproepen volgen om het goede te beminnen en zich te hoeden voor het kwaad.

1811

2015

II De goddelijke deugden

2086-2094,

2656-2658

De menselijke deugden hebben hun wortels in de goddelijke deugden die de menselijke vermogens geschikt maken voor de deelname aan de goddelijke natuur.⁶⁵ Want

1812

63. Vgl. Sir. 5,2; 37,27-31. – 64. H. Augustinus, Mor. eccl. 1,25,46. – 65. Vgl. 2 Petr. 1,4.

de goddelijke deugden verwijzen rechtstreeks naar God. Ze stellen de christenen in staat om in verbondenheid met de heilige Drie-eenheid te leven. Ze hebben de ene en drie-ene God als oorsprong, motief en einddoel.

1266
1813 De goddelijke deugden funderen, bezielen en kenmerken het morele handelen van de christen. Ze vervolmaken alle morele deugden en brengen die tot leven. Ze zijn door God ingestort in de ziel van de gelovigen om hen in staat te stellen te handelen als zijn kinderen en het eeuwige leven te verdienen. Ze zijn het onderpand van de tegenwoordigheid en het handelen van de heilige Geest in de menselijke vermogens. Er zijn drie goddelijke deugden: het geloof, de hoop en de liefde.⁶⁶

142-175 **Het geloof**

1814 Het geloof is de goddelijke deugd waardoor we in God geloven en in alles wat Hij ons gezegd en geopenbaard heeft, en dat de heilige Kerk ons voorhoudt te geloven, omdat Hij de waarheid zelf is. Door het geloof 'vertrouwt de mens zich in vrijheid geheel aan God toe'.⁶⁷ Daarom probeert de gelovige de wil van God te kennen en te volbrengen. 'Die gerechtvaardigd is door het geloof zal leven' (Rom. 1,17). Het levende geloof 'handelt door de liefde' (Gal. 5,6).

1815 De gave van het geloof blijft in wie niet tegen haar heeft gezondigd.⁶⁸ Maar 'het geloof is dood zonder de daad' (Jak. 2,26): zonder hoop en liefde verbindt het geloof de gelovige niet ten volle met Christus en maakt het de mens niet tot een levend lidmaat van Christus' lichaam.

1816 De volgeling van Christus moet niet alleen het geloof bewaren en ernaar leven, hij moet het ook belijden, ervan getuigen vanuit een diepe zekerheid, en het verspreiden: 'Allen moeten bereid zijn om Christus tegenover de mensen te belijden en Hem te midden van vervolgingen die de kerk nooit bespaard zullen worden, op zijn kruisweg te volgen'.⁶⁹ De dienst en het getuigenis van het geloof zijn vereist voor het heil: 'Ieder die Mij bij de mensen belijdt, hem zal ook Ik als de mijne erkennen bij mijn Vader die in de hemel is. Maar ieder die Mij zal verloochenen tegenover de mensen, hem zal ook Ik verloochenen tegenover mijn Vader die in de hemel is' (Matt. 10,32-33).

De hoop

1817 De hoop is de goddelijke deugd waardoor wij naar het rijk der hemelen en het eeuwige leven verlangen als naar ons geluk, door ons vertrouwen te stellen in de beloften van Christus, hierbij niet steunend op onze krachten maar op de hulp van de genade van de heilige Geest. 'Laten wij onwrikbaar vasthouden aan de belijdenis van

66. Vgl. 1 Kor. 13,13. - 67. DV 5. - 68. Vgl. Conc. van Trente: DS 1544. - 69. LG 42; vgl. DH 14.

onze hoop, want Hij die de beloften deed is betrouwbaar' (Hebr. 10,23). 'Want Hij heeft de heilige Geest overvloedig over ons uitgestort door Jezus Christus onze Heiland. Zo zijn wij door zijn genade gerechtvaardigd en erfgenamen geworden van het eeuwige leven waar onze hoop op gericht is' (Tit. 3,6-7).

De deugd van hoop beantwoordt aan het verlangen naar geluk dat God in elk mensenhart gelegd heeft; ze neemt in zich op alle hoop die het menselijk handelen bezielt; ze zuivert die om ze te richten op het rijk der hemelen; ze behoedt voor ontmoediging; ze is een steun bij verlatenheid; ze brengt vreugde in het hart in de verwachting van de gelukzalige eeuwigheid. Het vuur van de hoop beschermt tegen egoïsme en leidt naar het geluk van de liefde. 1818
27

De christelijke hoop herneemt en vervult de hoop van het uitverkoren volk. Deze hoop heeft haar oorsprong en voorbeeld in de *hoop van Abraham* die in Isaak de beloften van God vervuld zag en die gezuiverd werd door de beproeving van het offer.⁷⁰ 'Tegen alle hoop in heeft hij gehoopt, en geloofd dat hij vader zou worden van vele volkeren' (Rom. 4,18). 1819
146

De christelijke hoop wordt vanaf het begin van Jezus' prediking ontvouwd in de verkondiging van de zaligsprekingen. De *zaligsprekingen* tillen onze hoop omhoog naar de hemel als naar het nieuwe beloofde land; ze bakenen er de weg van af door de beproevingen heen, die de volgelingen van Jezus te wachten staan. Maar door de verdiensten van Jezus Christus en zijn lijden bewaart God ons in 'de hoop die niet teleurgesteld wordt' (Rom. 5,5). De hoop is het 'anker voor de ziel', veilig en sterk, 'zij dringt door binnen het heiligdom waar Jezus voor ons als voorloper is binnengegaan' (Hebr. 6,19-20). Ze is ook een wapen dat ons beschermt in de strijd om het heil: 'toegerust met het pantser van geloof en liefde en met de helm der heilsverwachting' (1 Tess. 5,8). Ze brengt ons vreugde zelfs in de beproeving: 'Laat de hoop u blij maken, houdt stand in de verdrukking' (Rom. 12,12). Ze drukt zich uit en voedt zich met het gebed, in het bijzonder met het Onzevader, samenvatting van al wat de hoop ons doet verlangen. 1820
1716
2772

Wij mogen dus op de hemelse heerlijkheid hopen die God beloofd heeft aan wie hem liefhebben⁷¹ en zijn wil volbrengen.⁷² In alle omstandigheden moet ieder hopen, met Gods genade, te 'volharden tot het einde'⁷³ en de vreugde van de hemel te verwerven als eeuwige beloning van God voor alle goede daden gesteld met de genade van Christus. In de hoop bidt de kerk dat 'alle mensen gered mogen worden' (1 Tim. 2,4). Ze verlangt ernaar in de hemelse heerlijkheid verenigd te worden met Christus, haar bruidegom: 1821
2016
1037

70. Vgl. Gen. 17,4-8; 22,1-18. - 71. Vgl. Rom. 8,28-30. - 72. Vgl. Matt. 7,21. - 73. Vgl. Matt. 10,22; Conc. van Trente: DS 1541.

Hoop mijn ziel, hoop. Ge kent de dag en het uur niet. Waak zorgvuldig, alles gaat snel voorbij, hoewel uw ongeduld twijfelachtig maakt wat zeker is, en lang maakt een zeer korte tijd. Bedenk dat ge, hoe meer ge strijdt, des te meer de liefde bewijst die ge God toedraagt en dat ge u eens des te meer zult verheugen met uw Welbeminde, in een geluk en een verrukking die nooit een einde kennen.⁷⁴

De liefde

- 1822 De liefde is de goddelijke deugd waardoor wij God beminnen boven alles en omwil-
1723 le van Hemzelf, en onze naaste als onszelf ter liefde Gods.
- 1823 Jezus maakt van de liefde het *nieuwe gebod*.⁷⁵ Door de zijnen te beminnen 'tot het
1970 uiterste' (Joh. 13,1) openbaart Hij de liefde van de Vader die Hij ontvangt. Door elkaar te beminnen volgen de leerlingen de liefde van Jezus na, die ze ook in zich ontvangen. Daarom zegt Jezus: 'Zoals de Vader Mij heeft liefgehad, zo heb ook Ik u liefgehad. Blijft in mijn liefde' (Joh. 15,9). En ook nog:
'Dit is mijn gebod dat gij elkaar liefhebt, zoals Ik u heb liefgehad' (Joh. 15,12).
- 1824 De liefde, vrucht van de Geest en vervulling van de wet, onderhoudt *de geboden* van
735 God en zijn Gezalfde: 'Blijft in mijn liefde. Als gij mijn geboden onderhoudt, zult gij in mijn liefde blijven' (Joh. 15,9-10).⁷⁶
- 1825 Christus is uit liefde voor ons gestorven, toen wij nog 'vijanden' (Rom. 5,10) waren.
604 De Heer vraagt ons om, zoals Hij, zelfs onze vijanden⁷⁷ te beminnen, om onszelf te maken tot de naaste van degene die het verst⁷⁸ van ons afstaat, de kinderen⁷⁹ en de armen⁸⁰ lief te hebben, zoals Hijzelf dit doet.

De apostel Paulus heeft een weergaloos beeld van de liefde geschetst: 'De liefde is lankmoedig en goedertieren; de liefde is niet afgunstig, zij praat niet, zij beeldt zich niets in. Zij geeft niet om de schone schijn, zij zoekt zichzelf niet, zij laat zich niet kwaad maken en rekent het kwade niet aan. Zij verheugt zich niet over onrecht, maar vindt haar vreugde in de waarheid. Alles verdraagt zij, alles gelooft zij, alles hoopt zij, alles duldt zij' (1 Kor. 13,4-7).

- 1826 'Als ik de liefde niet heb', zegt de apostel nog, 'ben ik niets...' En al wat voorrecht is,
dienst, zelfs deugd... 'als ik de liefde niet heb, baat het mij niets'.⁸¹ De liefde staat
boven alle deugden. Ze is de eerste van de goddelijke deugden: 'Nu echter blijven geloof, hoop en liefde, de grote drie; maar *de liefde is de grootste*' (1 Kor. 13, 13).
- 1827 De beoefening van alle deugden wordt gevoed en geïnspireerd door de liefde. Deze

74. H. Teresia van Jezus, Excl. 15,3. - 75. Vgl. Joh. 13,34. - 76. Vgl. Matt. 22,40; Rom. 13,8-10. - 77. Vgl. Matt. 5,44. - 78. Vgl. Luc. 10,27-37. - 79. Vgl. Marc. 9,37. - 80. Vgl. Matt. 25,40,45. - 81. Vgl. 1 Kor. 13,1-3.

- is de 'band der volmaaktheid' (Kol. 3,14); ze is de *vorm van de deugden*; ze articuleert en ordent ze onderling; ze is bron en einddoel van hun christelijke praktijk. De liefde bevestigt en zuivert ons menselijk vermogen om te beminnen. Ze verheft het tot de bovennatuurlijke volmaaktheid van de goddelijke liefde. 815
826
- De praktijk van het morele leven, bezielde door de liefde, geeft aan de christen de geestelijke vrijheid van de kinderen Gods. De christen staat niet meer voor God als een slaaf, met slaafse vrees, of als een huurling die zijn loon komt vragen, maar als een zoon die de liefde beantwoordt van Hem die 'ons het eerst heeft liefgehad' (1 Joh. 4,19). 1828
1972
- Ofwel keren wij ons af van het kwaad uit vrees voor de straf, en dan zijn we in de situatie van een slaaf. Ofwel laten wij ons aantrekken door de beloning, en dan gelijken wij op huurlingen. Ofwel is het omwille van het goede zelf en uit liefde voor Hem die ons beveelt te gehoorzamen (...) en dan zijn we in de gesteltenis van kinderen.⁸²
- De vruchten van de liefde zijn vreugde, vrede en barmhartigheid; de liefde eist de weldadigheid en de broederlijke vermaning; ze is welwillendheid; ze wekt wederkerigheid op, blijft belangeloos en verdraagzaam; ze is vriendschap en gemeenschap. 1829
2540
- De voltooiing van al onze werken is de liefde. Daar is het doel waarvoor wij hard lopen en we snellen op dit eindpunt toe. Daar aangekomen zullen we in haar rust vinden.⁸³

III De gaven en de vruchten van de heilige Geest

- Het morele leven van de christenen wordt ondersteund door de gaven van de heilige Geest. Dit zijn permanente gesteltenissen die de mens gehoorzaam maken om de ingevingen van de heilige Geest te volgen. 1830
- De zeven *gaven* van de Geest zijn: wijsheid, inzicht, raad, sterkte, kennis, vroomheid en ontzag voor God. In hun volheid behoren ze toe aan Christus, de Zoon van David.⁸⁴ Ze voltooiën de deugden van hen die ze ontvangen en brengen die tot volmaaktheid. Ze maken de gelovigen volgzzaam om onverwijld te gehoorzamen aan de goddelijke ingevingen. 1831
1266, 1299
- Uw geest, die goedertieren is, geleide mij op effen paden (Ps. 143,10).
- Allen die zich laten leiden door de Geest van God, zijn kinderen van God (...). Maar als wij kinderen zijn, dan ook erfgenamen, en wel erfgenamen van God, tezamen met Christus (Rom. 8,14.17).

82. H. Basilius, Reg. fus. prol. 3. – 83. H. Augustinus, Ep. Jo. 10,4. – 84. Vgl. Jes. 11,1-2.